

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

Anne Ancelin Schützenberger

Psihogenealogia și rănille din familie

**Legăturile transgeneraționale, secretele de familie,
sindromul de aniversare, moștenirea traumelor
și practica genosociogramei**

Ediția a II-a

Traducere din limba franceză
de Cristina Vasilescu

philobia

Cuprins

Prefață	3
Avertisment	9
Referitor la datele calendaristice	11
Trecutul viu. Papagalul bunicului	12
De la inconștient la genosociogramă	15
Déjà Freud	16
Jung, Moreno, Rogers, Dolto și alți câțiva.....	18
Filiația mea profesională.....	21
Moreno, neînțeleșul	22
Genogramă și genosociogramă.....	24
Terapie familială și genogramă/genosociogramă	25
Grupul de la Palo Alto.....	27
Terapie sistemică strategică.....	28
Terapie sistemică structurală.....	28
Terapie familială psihanalitică	29
Loialități invizibile	31
Conceptele lui Ivan Böszörményi-Nagy	33
Parentificarea	34
Mitul familial sau saga familiei.....	35
Un exemplu personal.....	37
„Contabilitatea“ familială. Siguranța primară.	
Nedreptatea suferită	39
Resentimentul	42
Psiho-somatic/somato-psihic	45
Legături transgeneraționale și contabilitatea datoriilor și a meritelor. Nedreptățile	46
„Cadouri cu dinți“	51
Noi toți provenim din „cupluri mixte“	55
Individul și familia	56
Harta sincron a evenimentelor familiale.....	57

O abordare contextuală și integrativă	59
Reguli de familie	61
A fi un membru loial al unui grup	64
Context și nevroză de clasă. Eșecul școlar.....	66
Cripta și fantoma	69
Secretul rușinos, indicibil	71
Vânătorul de fluturi.....	73
Originea și moartea	77
Hergé și Tintin	77
Repetări familiale inconștiente la o dată aniversară: accidentul văduvului	78
Boala copilului adoptat	79
Secretul morții părinților și al propriei origini: copiii deportaților ..	80
Cazul lui Robert – despărțiri și secrete	81
Genocidul și nedreptatea suferită: sclavie, deportare, exod.....	83
Cercetările mele asupra genosociogramei	
și sindromului de aniversare	91
Descoperirea sindromului de aniversare	93
Comunicare și interacțiune	96
Maniera mea de a lucra	97
Sindromul de aniversare	103
Cum se construiește o genosociogramă?	109
Convenții grafice	110
Reconstituire biografică. Repere, chei, borne ale memoriei și limite ale metodei	114
Fundamentele identității: numele și prenumele.	
Numele de familie sau patronimul: „Cum te numești?“	117
Importanța prenumelui. Firul Ariadnei.....	121
Importanța contextului (istoric, economic, cultural).....	122
Context de viață (studii, călătorii, sejururi în locuri îndepărtate).	
Prenume codat, prenume travestit, prenume criptogramă.....	124
Suntem cu toții mețiși? Noi toți suntem	
moștenitorii a două culturi.....	125
Copiii nelegitimi, copiii naturali.	
Exemple de „rușini“ sociale familiale.....	126
Obiectivele genosociogramei.....	127

Practica mea clinică în domeniul transgeneraționalului ..	131
Un grup, Maria și ceilalți.....	134
Regăsirea identității. Transmiterea.....	140
Exemple clinice cu genosociograme simplificate.....	145
Charles: sindrom de aniversare și loialitate familială invizibilă ..	146
Marc: repetarea familială a accidentelor	150
Cazul lui Jacqueline: genocidul armean.....	154
Valérie și Roger: există o „ereditate“ a accidentelor de mașină?	158
Configurație familială și sindromul dublei aniversări	161
Perioadă aniversară de vulnerabilizare, „stres de aniversare“	162
Cei doi frați: supraviețuitorul și mortul.....	163
Lucien și doamna André: incestul genealogic.....	165
Cele două „tinere doamne Ravel“:	
incestul genealogic neclarificat	168
Reînălțuirea alianțelor	173
Moștenirea transmisă și structura familiei	175
Familia de Mortelac: copii morți de tineri de-a lungul mai multor generații.....	176
Predicții și blesteme în istorie.....	178
Efectele unei „vorbe grele“. Blestemul lui Cato:	
„Delenda Carthago est“	180
Preotul: efectul unei „vorbe grele“. O vorbă grea prost înțeleasă	182
Van Gogh, Dali și Freud: copilul de substituție și copilul reparator.....	188
Cendrine și alți câțiva: aniversarea marcantă-marcată.....	191
Patru alte exemple: musulmanii; Jacques/Jacqueline; într-o luni de Paști din 1965, după Sevastopol; Isabelle.....	194
Noëlle: conflicte de habitus și identitate alimentară	197
Trecutul în prezent.....	201
Freud și „neliniștitoarea straniețate“	202
Nedreptatea.....	204
Spaima transgenerațională. Trauma „unde de șoc“	204
„Nu e drept...“	207
Data aniversară și calendar occidental iulian	210
Predicții meteorologice, economice și fractali (studiile lui Benoît Mandelbrot).....	211

Reziliența.....	213
Transgenerațional și intergenerațional. Memoria revizitată: memorie vie sau goluri de memorie incrustate.....	215
Exemplu de incest de substituție, extras din viața literară.....	216
„Îmi amintesc“. Stigmatul din memoria familială ale doliurilor neîncheiate.....	218
Incest și incest de tipul doi.....	219
Sindromul de aniversare.....	220
Referitor la sufletul femeii.....	227
Freud sau „asta se exprimă pe cealaltă scenă“.....	228
Co-inconștientul familial și grupal. Inconștient social și interpersonal.....	229
Concluzii. Bolta omenească.....	237
Anexă.....	251
Definiția cripei și a fantomei potrivit psihanalizatorilor Nicolas Abraham și Maria Török.....	251
Cercetări statistice cu privire la sindromul de aniversare potrivit Joséphinei Hilgard (studii efectuate între 1952-1989)....	254
Bibliografie.....	265
Lista genosociogramelor simplificate	
Charles.....	147
Marc.....	152
Jacqueline.....	155
Roger.....	160
Lucien și Bernard.....	164
„Doamna André“.....	167
Jean-Michel Lebois.....	169
Josée, cele două „tinere doamne Ravanel“.....	171
Delenda.....	182
Genosociograma simplificată a conflictelor alimentare, Noëlle....	200

De la inconștient la genosociogramă

Viața fiecăruia dintre noi este un roman. Și eu, și tu, trăim cu toții ca niște prizonieri ai unei pânze de păianjen invizibile, la a cărei creație participăm și noi. Dacă ne-am deprinde să ascultăm cu o a treia ureche⁸ și să vedem cu un al treilea ochi⁹, pentru a discerne, a înțelege mai bine, a auzi și a observa aceste repetări sau aceste coincidențe, existența fiecăruia dintre noi ar deveni mai clară, iar noi am deveni mai receptivi la ceea ce suntem, la ceea ce ar trebui să fim. Nu ne-am putea oare desprinde de aceste fire invizibile, de aceste „triangulații“, de aceste repetări?

În definitiv, noi suntem, într-un fel, mai puțin liberi decât ne închipuim. Înțelegând ce se întâmplă de fapt, observând aceste fire în contextul și în complexitatea lor, ne putem totuși recuceri libertatea, putem ieși din cercul repetărilor. Ne putem trăi, în sfârșit, „propria“ viață și nu pe cea a părinților sau a bunicilor sau a unui frate decedat pe care îl „înlocuim“, cu sau fără știința noastră.

Aceste legături complexe pot fi văzute, simțite sau presimțite, fie și doar parțial, dar, de regulă, sunt ținute sub tăcere: experiența lor ține de indicibil, negândibil, de ne-spus sau de secret¹⁰.

⁸ Théodore Reik, *Écouter avec la troisième oreille*, Paris, Épi, 1976.

⁹ Éric de Rosny, *Les Yeux de ma chèvre*, Paris, Plon, 1981.

¹⁰ Noțiuni din vocabularul psihogenealogiei. (n.red.)

Avem însă posibilitatea de a ne armoniza propriile dorințe cu aceste legături invizibile, astfel încât viața noastră să se ridice la nivelul a ceea ce noi ne dorim, al adevăratelor noastre dorințe, a ceea ce râvnim din străfunduri și de care avem profundă nevoie (și nu a ceea ce „se” dorește în numele nostru) pentru a exista.

Dacă tot nu există nici hazard și nici necesitate, să profităm atunci de ocazie, să fim stăpâni pe propriul nostru destin, să „schimbăm soarta potrivnică” și să evităm capcanele repetărilor transgeneraționale inconștiente.

Viața pe care o trăim trebuie să fie expresia ființei noastre profunde – acesta este, de fapt, scopul travaliului psihoterapeutic și al formării. Doar după ce se va fi descoperit și înțeles pe sine, psihoterapeutul va fi în măsură să priceapă, să sesizeze, să vadă, aproape să ghicească ceea ce abia dacă este exprimat. Iar asta se manifestă uneori prin durerea, boala, tăcerea, „limbajul corpului”, eșecul, actul ratat, prin repetarea, „necazurile” și problemele existențiale ale pacientului. Astfel, cu umilință, folosindu-se de toată această „cunoaștere” (deși este mai mult vorba de o cunoaștere-de-sine sau de o cunoaștere-a-sinelui în relație cu celălalt, decât de anumite cunoștințe, de un *savoir-faire* sau de o cunoaștere pur teoretică), terapeutul tinde să fie un *go-between*, intermediarul sau luntrașul care face trecerea dintre eul și sinele pacientului, dintre cel care se caută pe sine, căutându-și propriul adevăr (al său, al „pacientului”, al celui alt) și propria „moașă” sau „maieut”, cum spunea Socrate.

Déjà Freud¹¹...

Pornind de la propriile neînțelegeri și suferințe, angoase și incertitudini, Freud¹² a descoperit „o altă scenă”, o „gaură

¹¹ Joc de cuvinte având la origine expresia franceză *déjà vu*, care descrie senzația fizică de a mai fi trecut deja o dată prin ceea ce se întâmplă în prezent. (n.red.)

¹² Peter Gay, *Freud, une vie*, Paris, Hachette, 1991, și Freud (vezi Anexă, p. 251).

neagră” care se află în fiecare dintre noi; propriul „ne-spus” sau „ne-exprimat” (*das Unbewusste*, incorect tradus la vremea respectivă prin *inconștient*); această deschizătură, această „gaură neagră care ne unește cu ceilalți” (membrii familiei, apropiații, societatea în ansamblul ei), ca de altfel și mediul inter- și intrapsihic, *contextul*, sunt cele care ne modelează, ne construiesc și, totodată, ne împing orbește către evenimente plăcute ori tragice sau chiar ne „joacă feste” uneori.

Putem descoperi oare un sens profund în aceste lucruri anodine și banale ale vieții cotidiene, în lucrurile uitate, lapsusuri, acte ratate, vise, gesturi impulsive? Ce semnificație am putea noi da – în lipsa unui (bun) terapeut – propriilor noastre comportamente și reacții, precum și bolilor, accidentelor, evenimentelor importante și „normale” din viață, cum sunt căsătoriile (numărul lor, vârstele), profesiile, numărul copiilor, al „avorturilor spontane”, vârstele la care au avut loc decesele?

Putem sau nu ?

Probabil că nu, dar reperându-le, consemnându-le, putem pătrunde ușor spre acel „ceva” care lucrează înăuntrul nostru. Poate veți descoperi că aveți talentul de a scrie, așa cum au făcut multe romaniere britanice, sau de a cânta la pian ori de a grădini, că sunteți îndreptățiți să studiați ori să vă faceți (în sfârșit) o plăcere.

Se înțelege de la sine că un travaliu asupra a trei până la cinci generații ne oferă o cale de acces spre inconștient, așa cum se manifestă el – și, totodată, spre Freud și clinica psihanalitică. Mi-aș dori să îl incit pe cititor să îl studieze pe Freud și în mod special lucrările lui, *Introducere în psihanaliză*, *Noi conferințe de introducere în psihanaliză*, cele *Cinci Psihanalize și Straniul*, ca de altfel și pe Groddeck: *Cartea Sinelui*.

Să fim atenți la ceea ce spunea Freud referitor la alegerea prenumelor copiilor săi: „Țineam ca numele lor să nu fie alese după moda vremii, ci în amintirea unor persoane dragi.

Numele lor fac din copii niște fantome ale morților.” (Freud, în *Interpretarea viselor*¹³. Sublinierea îmi aparține).

Freud mai amintește un lucru:

„Ereditatea arhaică a omului nu presupune doar predispoziții, ci și conținuturi ideatice ale urmelor mnezice, lăsate de experiențele trăite de generațiile anterioare.” (Freud, *Moise și monoteismul*¹⁴, 1939).

„Presupunem existența unui suflet colectiv [...] și faptul că un sentiment s-ar transmite din generație în generație, decurgând dintr-o greșală [de care] oamenii nu mai sunt conștienți și nu își mai amintesc deloc.” (*Totem și Tabu*¹⁵).

Istoria psihanalizei¹⁶ nu este o apă lină; ca în oricare cercetare și descoperire de importanță majoră, și în cazul ei există divergențe, interpretări, critici, bâjbâieli, certuri, excluderi, regăsiri, iluminări.

Jung, Moreno, Rogers, Dolto și alți câțiva

Nu putem să nu reamintim aici că Freud vorbea despre un „suflet colectiv” în *Totem și Tabu*, iar Jung¹⁷ despre „inconștientul colectiv”.

Despărțirea lui Freud de „moștenitorul” său (așa era numit Jung în grupul lui Freud) a fost de o violență extremă: trebuie că s-au iubit tare mult dacă au ajuns să se urască

¹³ Editura Măiastra, 1991; Editura Științifică, 1993 (n.tr.)

¹⁴ Editura Științifică, 1991; Editura Antet, 2010 (n.tr.)

¹⁵ Editura Științifică, 1991; Editura Antet, 2010 (n.tr.)

¹⁶ Marthe Robert, *La Révolution psychanalytique*, Paris, Petite Bibliothèque Payot, 2 vol., 1989, și Élisabeth Roudinesco, *Histoire de la Psychanalyse*, 2 vol., Paris, Seuil, 1986.

¹⁷ C.G. Jung, *Essai d'exploration de l'inconscient*, Paris, Gallimard, reed. (1988), Folio Essais, și *Dialectique du moi et de l'inconscient*, Paris, Gallimard, reed. (1986), Folio Essais.

într-atât. Bruno Bettelheim¹⁸, de la Școala Ortogenică din Chicago, amintea, cu puțin timp înainte de a se pensiona și de a muri, că motivul acestei despărțiri ar fi fost o incorectitudine etică pe care Freud i-o reproșa lui Jung și că acesta din urmă ar fi mascat despărțirea sub pretextul unui diferend teoretic cu privire la teoria pulsionilor.

În orice caz, Jung a completat lucrările lui Freud prin evidențierea *sincronicității* și a ceea ce a denumit „*inconștient colectiv*”.

Potrivit lui Jung, inconștientul colectiv este cel care ne fuzionează, un inconștient transmis, la nivel social, din generație în generație și care însușește experiențele umanității; el este înnăscut și există, așadar, independent de orice refulare și experiență personală. Evident, acest concept ar putea avea efecte teoretice marcante, inclusiv în ceea ce privește conduita curei terapeutice.

Deși înclinația mea este dictată de formarea freudiană pe care am dobândit-o, cred că vremea disputelor între școli a trecut: deci, departe de mine gândul de a lua poziție pro sau contra lui Jung. Ceea ce trebuie subliniat însă este ideea de transmitere din generație în generație și de *sincronicitate* sau de *coincidență a datelor*.

Trebuie amintit, de asemenea, că, în vreme ce Freud a descoperit inconștientul, *ne-exprimatul*, „sufletul-colectiv”, iar Jung a introdus *inconștientul colectiv*, Moreno este cel care a

¹⁸ În anii 1980, într-o scrisoare publicată în presa americană, Bruno Bettelheim relua „adevăratele motive” etice ale despărțirii lui Freud de Jung și ancheta referitoare la plângerile clienților traumatizați – în mod special ale Sabine Spierlein; Freud nu admitea ca un terapeut „să iasă” cu tinerele sale clientele, reproș care l-ar fi deranjat pe Jung. Referitor la acest subiect, vezi textele comentate de Sabina Spierlein în lucrarea *Un triumf psihanalitic. Sabina Spierlein între Jung și Freud* (coeditare Editura Curtea Veche și Editura Trei, 2001–n.tr.); dosar deschis de Aldo Carotenuto și Carlo Trombetta; ediție franceză, *Entre Freud et Jung*, de Michel Guibal și Jacques Nobécourt, Paris, Aubier.

lansat postulatul *co-conștientului* și al *co-inconștientului* familial și grupal. Aproape în aceeași perioadă, în anii 1960-1970, Françoise Dolto¹⁹, Nicolas Abraham și discipolii lor, la fel și Ivan Bösörényi-Nagy analizează problema complexă a *transmiterii transgeneraționale* a conflictelor nerezolvate (dușmănie, răzbunări, vendete), a secretelor, a „ne-spusului”, a morților premature și a alegerii profesiei.

Cunoașterea se construiește prin acumulare și, pe neașteptate, iese la iveală o nouă situație. Când urmăm o terapie psihanalitică, avansăm neștiind încotro, iar, dintr-odată, *sensul* devine evident.

Este ca și cum ar apărea subit – cum ar spune Lacan – un „punct de ancorare”²⁰ care unește mai multe straturi ale trăirilor, iar sensul devine astfel clar. Orice terapeut, psihanalist sau adept al altor curente aparține unei *filiații* teoretice. Practica clinică se opune însă adesea tendințelor dogmatice, astfel că, în practică, ajungem să facem concesii, pe care le admitem sau nu²¹. Esențial rămâne modul în care terapeutul își întâmpină, ascultă, înțelege și observă „clientul”²². Clientul este cel pe care terapeutul trebuie să îl „înțeleagă” și cu care trebuie să stabilească o comunicare; Grinder și Bandler au evidențiat

¹⁹ Françoise Dolto a fost psihanalizată la Paris (1934-1937) de René Laforgue, cel care a deschis drumul către domeniul transgenerațional.

²⁰ fr. *Point de capiton*. (n.red.)

²¹ Vezi *La Famille: l'individu plus un*, Marseille, Hommes & Perspectives, 1991. În această carte plină de învățături referitoare la demersul psihanalitic și la demersul sistemic în terapia familială, Robert Pessler afirmă: „Psihaliștii și terapeuții sistemicieni au abordări similare (nu identice însă) când au de-a face cu familia în practica clinică... Clinica ar trebui eventual să depășească polarizarea și excluderea reciprocă.” (n.a.)

²² *Client*: termen introdus de Carl Rogers, care îl preferă aceluia de subiect sau de bolnav, pentru a-l desemna pe cel ce solicită o îndrumare sau intră în terapie, Rogers vrând să exprime astfel o legătură liberă. (n.a.)

importanța faptului de a avea aceleași moduri perceptiv²³, de a manifesta empatie²⁴, inconștientul clientului comunicând²⁵, așadar, cu cel al terapeutului. Se creează astfel ceea ce Moreno numește „co-inconștient”. Cel mai strălucit expert psiholog nu va fi niciodată un terapeut adevărat dacă nu este capabil să îl înțeleagă pe celălalt, să îl înțeleagă în propriul context (adică al „clientului”).

De aceea, se întâmplă adeseori ca lucrurile să se deruleze în timp ce vorbirea este amânată, iar multe dintre chestiunile importante să fie exprimate abia când „trecem pragul”.

Analiștii au mare dreptate când afirmă că nu au o meserie ca oricare alta: ea nu se învață, ci se *transmite*. Este deopotrivă artă și știință, este un mod de a te raporta la lume.

Filiația mea profesională

Aș vrea să evoc, din această perspectivă a transmiterii, propria mea filiație. Am avut ca formatori în psihanaliza freudiană doi francezi, Robert Gessain (director la Muzeul Omului din Paris, cel care l-a însoțit pe Paul-Émile Victor la Polul Nord) și Françoise Dolto, iar în psihodramă, în America, pe J.L. Moreno (Beacon, N.Y.) și James Enneis (St. Elisabeth's Hospital, Washington D.C.). Lor le datorez faptul că reușesc, uneori, să prefac o „broască în prințesă”²⁶. De atunci încoace, alte demersuri mi-au îmbogățit practica și receptivitatea.

Le datorez foarte mult și următorilor: Leon Festinger, Margaret Mead, Gregory Bateson, Erwin Goffman, Carl Rogers,

²³ Vezi lucrările lui Grinder și Bandler: noi, oamenii, am fi mai degrabă vizuali, auditivi sau kinezici. (n.a.)

²⁴ Empatie nu înseamnă simpatie. (n.a.)

²⁵ *Co-inconștientul* lui Moreno, deja presimțit probabil de Freud, atunci când vorbește despre *atenția flotantă* a terapeutului. (n.a.)

²⁶ Vezi Richard Bandler și John Grinder, *Les Secrets de la communication: changer sans douleur*, Montréal, Le Jour, 1983, traducerea cărții *Frogs into Princes*.

și, într-o anumită măsură, și grupului de la Palo Alto: Ray Birdwhistell, Paul Watzlawick și Jurgen Ruesch, Louis și Diana Everstine. Dar poate că Moreno este cel care mi-a transmis și mi-a permis să-mi dezvolt o anumită imaginație creatoare, dorința de „a veni în întâmpinarea celuilalt” și obstinția de a-i ajuta pe cei care suferă.

Moreno, neînțelesul

În Franța, Moreno rămâne în continuare prea puțin apreciat. De vină ar fi poziția aproape psihodramatică manifestată de el în privința lui Freud, în 1932, cu ocazia polemicii sale cu Abraham Brill, la Primul Congres al Asociației americane de psihiatrie, la fel și monografia pe care a publicat-o în 1967, *The Psychodrama of Sigmund Freud*²⁷. De fapt, sunt doi mari creatori care se completează. În 1956, cu prilejul centenarului nașterii lui Freud, Moreno scria că, dacă secolul al XX-lea îi aparținuse pe deplin lui Freud, în ceea ce privește psihologia, secolul al XXI-lea avea să îi aparțină lui Moreno. Nu pare oare un fel de ucidere a tatălui, de care urmașul vrea să se distanțeze și pe care speră să îl depășească?

Această „descoperire” furtivă a limbajului inconștientului care comunică în felul lui cu un altul, pe divanul psihanalistului sau nu – poate chiar „pe alocuri”, într-un timp devenit astfel circular și a cărui apariție o explorăm în prezent, prin *genosociogramă* și *transgenerațional* – îi aparține și lui Moreno, care poate fi numit, pe bună dreptate, unul dintre fondatorii săi.

Printre conceptele cheie folosite de Moreno în cercetarea lui, să menționăm în primul rând conceptul de *tele* („amestec de empatie”, de transfer și de „reală comunicare” – pozitivă sau negativă, inconștientă, la distanță, între persoane).

²⁷ Pentru mai multe detalii, vezi René Martineau, *J.L. Moreno ou la Troisième Révolution psychiatrique*, Paris, A.-M. Métailié, 1989.

Să amintim apoi de reprezentarea imaginată de Moreno în ceea ce privește relațiile semnificative din viața fiecăruia: *atomul social*. Sunt incluse aici persoanele care alcătuiesc „universul personal al subiectului”: familia, prietenii, apropiații, vecinii, colegii de serviciu sau partenerii de sport, cei prezenți în viața lui prin dragostea ori prin ura resimțită, fie că sunt vii sau morți; în general, subiectul (protagonistul) este cel care realizează acest tablou. Persoanele respective sunt plasate în funcție de *distanța socială*²⁸ proprie fiecărei relații; putem, de pildă, să trimitem la naiba (și într-un colț îndepărtat al tabloului) în această configurație, o soacră care ne enervează și să aducem aproape de noi o bunică moartă, iubită și foarte prezentă. În atomul social, subiectul începe, în general, prin a se situa și a se poziționa pe sine („sunt eu, aici”), ceilalți fiind plasați abia ulterior, potrivit familiei din care provin, într-un desen completat.

Atomul social ne arată imaginea unei vieți, a ramificațiilor, intereselor, viselor sau angoaselor subiectului.

Am putea spune că atomul social este o *genosociogramă*²⁹ a ceea ce există „aici și acum”. Ea se completează, pentru

²⁸ „Distanța socială” este un concept al psihologiei sociale, care indică în ce măsură cutare sau cutare persoană se situează, din punct de vedere psihologic, aproape sau departe de individul în cauză, fără a se ține cont de distanța geografică. De exemplu, Brazilia și carnavalul ei sunt mai aproape de locuitorii Nisei decât Germania sau Belgia; un alt exemplu, bunicul meu mort este mai prezent decât vecinul meu de palier.

²⁹ *Genosociograma*, de la *genealogie* (arbore genealogic) și de la *sociogramă* (reprezentare a legăturilor, relațiilor), adică arborele genealogic cu faptele lui marcante, cu evenimentele importante din viață (*life events*), și evidențierea, grafică, a legăturilor afective.

Genograma este un arbore genealogic comentat, având câteva repere, utilizat în special în terapia sistemică și de către sociologi care nu sunt psihanalisti și care, prin urmare, „scormonesc” mai puțin în poveștile de viață pentru a descoperi legături ascunse sau inconștiente, așa cum procedăm noi în cadrul genosociogramei: genosociograma este o genogramă mai detaliată.

„morenieni”, prin rețeaua sociometrică (afectivă) și statutul sociometric („cota de iubire” a unui individ în grupul său). Atomul social este reprezentat de proiecțiile afective. În *Who shall survive*, Moreno definește „atomul social”, această reprezentare a universului personal al unei persoane, astfel: „Nucleul intern și extern al persoanelor legate emoțional de subiect.”

Genogramă și genosociogramă

Să amintim că noi aprofundăm tehnica *genosociogramei* dezvoltată de profesorul Henri Collomb³⁰ la Dakar (și ulterior la Nisa, în 1978) și inspirată din observațiile lui Moreno.

Genosociograma permite o reprezentare sociometrică (afectivă) metaforică a arborelui genealogic familial, cu numele, prenumele, locurile, datele, reperiile, legăturile lui caracteristice și cu principalele evenimente din viață: nașteri, căsătorii, decese, boli importante, accidente, schimbări de domiciliu, ocupații, pensionare. *Genosociograma* este o reprezentare a arborelui genealogic comentat (genogramă), cu punerea în evidență, prin indicatori sociometrici, a diverselor tipuri de relații ale subiectului în raport cu mediul său înconjurător și cu legăturile dintre diferite personaje: coprezență, coabitare, coacțiune, diade, triade, excluziuni... „cine cu cine trăiește sub același acoperiș” și „mănâncă la aceeași masă”, cine cui îi crește copiii, cine și încotro fuge, cine vine (se naște, se mută) în momentul în care un altul se duce (moare sau pleacă), cine pe cine înlocuiește în familie și cum se împart bunurile... mai ales după un deces (moșteniri, donații), cei favorizați, cei defavorizați, nedreptățile (raporturile familiale și sociale), repetările...

³⁰ Henri Collomb (1977), „La mort en tant qu'organisateur de syndromes psychosomatiques en Afrique”, *Psychopathologie africaine*, XII, 2, p. 137-147.

Terapie familială și genogramă/genosociogramă

Importanța legăturilor și a modului de comunicare în familie, precum și starea de sănătate sau de boală a acesteia au devenit vizibile în urma introducerii pe scena terapeutică a întregii familii, a filmului și a sistemelor „video”. Acestea au permis precizarea sau chiar „cizelarea” și conceptualizarea genosociogramei, ca instrument deopotrivă de investigare și de tratament.

Terapia familială, cum a fost denumită, are la bază cercetările întreprinse de Frieda Fromm-Reichmann³¹ (1889-1957) care, în

³¹ Dr. Frieda Fromm-Reichmann a lucrat, de altfel, cu J.L. Moreno și a editat împreună cu el *Progress in Psychotherapy*, 1956, New York, Grune & Stratton. Este acel „Dr. Fried” din romanul autobiografic al scriitoarei Hannah Green, *I Never Promised You a Rose Garden*, Holt, Rinehart, Winston, New York, 1964, (tradusă în limba română sub titlul *Nu ți-am promis niciodată o grădină de trandafiri*, Editura Trei, 2006 – n.tr.), reeditat sub numele adevărat al autoarei, Joanne Greenberg, în format de „buzunar” (Signet Book, New American Library, N.Y.), roman, ulterior ecranizat, care relatează terapia unei bolnave etichetate drept schizofrenică. Frieda Fromm-Reichmann a petrecut un an la Stanford, între 1955 și 1956, la Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences și a lucrat o lungă perioadă de timp la celebra clinică psihiatrică și psihanalitică Chestnut Lodge, în colaborare cu Harry Stack Sullivan; ea a supervizat-o, de asemenea, pe Joséphine Hilgard. Tot ea este cea care a propus unor antropologi și psihiatri, la Palo Alto, în 1956, să filmeze familii de schizofrenici în interacțiune (ceea ce a dus la formularea conceptului de *double bind* al lui Gregory Bateson și la studierea comunicării nonverbale).